

مستند حسین علی ۲

مستند قائم مقام ۲

محسن کدیور

۲ مهر ۱۴۰۱

اول مهر مصادف است با یکصدمین سال تولد استاد حسینعلی منتظری نجف آبادی (۱۳۸۸-۱۳۰۱) فقیه عالیقدری که در زمان درگذشت حقیقتاً مرجع مردم و پناهگاه مظلومان بود، و اکنون در اوج موج دیگری از جنبش اعتراضی مردم ایران به‌ویژه زنان، جایش بسیار خالی است. عالمی آزاده و پاکباز که از مقام دنیوی رهبری برای دفاع از حقوق ستمدیدگان زندانی گذشت و به همه ما درس اخلاص، اخلاق و حق‌جویی آموخت. او به تعالیم متعالی اسلامی از عمق جان باور داشت و التزام خود را به موازین اخلاقی و قواعد فقهی در عمل اثبات کرد. مردم این صفا و یک‌رنگی رهبر دینی خود را قدر می‌شناسند.

دومین شخصیت انقلاب و جمهوری اسلامی با این پیام از دنیا رفت: «این نظام نه جمهوری است، و نه اسلامی». حقیقتاً منتظری متنفذترین منتقد نظام جمهوری اسلامی بود. مطالعه تحولات سیاسی زندگی فقیهی که بنا بر مصوبه مجلس خبرگان قرار بود دومین رهبر جمهوری اسلامی باشد، و در عوض توسط دومین رهبر جمهوری اسلامی که فاقد شرایط مصرح در قانون اساسی بود بر خلاف قانون بیش از پنج سال را در حصر خانگی گذراند، بسیار جذاب است. پاسخ به پرسشهایی از این قبیل هنوز اهمیت دارد: منتظری در دوران حیات بنیانگذار چه کرد؟ چرا مغضوب استاد خود شد؟ چه عواملی در عزل غیرقانونی او دخالت داشتند؟ به عملکرد ایشان در دوران قائم مقامی چه انتقاداتی وارد است؟ مشی سیاسی استاد منتظری به طور کلی (قبل و بعد از انقلاب) از چه ضعف‌هایی رنج می‌برد؟

اما به این پرسشها نمی‌توان جامع و منصفانه پاسخ داد مگر اینکه: اولاً منش و روش آقای منتظری را در زمینه و زمانه خود در مقایسه با معاصران و در بطن شرایط دینی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، و اقتصادی آن دوران

مطالعه کرد. ثانیاً مرحوم منتظری حاشیه ای دقیق بر متن استادش خمینی است. تحلیل انتقادی حاشیه بدون تحلیل انتقادی متن ابر، ناقص و راهزن است. ثالثاً بررسی دو دهه آخر زندگی آقای منتظری بدون نقد زمامداری خامنه ای بی معنی است.

بحث اول. پیشینه مصاحبه‌ها

انتشار تحلیلهای انتقادی جامع و منصفانه درباره آقای منتظری چه در قالب کتاب و مقاله مکتوب چه در قالب‌های صوتی تصویری مصاحبه و مستند در ایران ممنوع است. در عوض «تحریف تاریخ» در قالب مکتوب یا مستندهای صوتی و تصویری آزاد بلکه با بودجه‌های پیدا و پنهان حکومتی فراوان است. «مستند قائم مقام» در سال ۱۳۹۶ مستند حکومتی شناسنامه داری بود که توانسته بود از برخی منسوبان مرحوم منتظری هم مصاحبه بگیرد و در مجموع «سناریوی نظام» را در مورد ایشان روایت کرد. این مستند یک‌طرفه با انتقادات فراوانی مواجه شد.

دفتر استاد در سال ۱۳۹۹ مستندی پنج قسمتی به روایت خود از زندگی و مبارزات فقیه عالیقدر به نام «مستند حسینعلی» را تدوین کرد که قبل از پخش با یورش مأموران امنیتی نسخه اصلی آن از منزل دست‌اندرکاران به تاراج رفت. جمهوری اسلامی روایت بازماندگان و علاقه‌مندان مرحوم منتظری را مخمل حاکمیت

مبتنی بر دروغ و تحریف تاریخ می داند. به این امر در یادداشت زیر عکس العمل نشان دادم: [مستند حسین علی و روشهای استالینی نظام](#) (۱۱ بهمن ۱۳۹۹).

اوایل اردیبهشت ۱۳۹۹ آقای عماد گلی صرمی از طریق ایمیل خواستار مصاحبه با اینجانب در مورد مرحوم منتظری در پروژه ای تاریخی شد و یکی از دوستان را از جمله معرفهایش ذکر کرد. با آن دوست تماس گرفتم و پرسیدم «آیا وی را می شناسید و مورد تأیید است؟ یا از جنس مستند قائم مقام است؟!» وی پاسخ داد: «نامبرده و مسئولش دکتر [حسن علی] شاکر [اردکانی] و بقیه شان جوانان خوب و مطمئنی هستند و از جنس متضاد آنها.» البته نوشت: «به آنها راهنمایی لازم را کرده، با زحمت و فشار مالی زیادی دارند کار می کنند. اما نمی دانم بعد از رونمایی اجازه انتشار پیدا کنند.» با توجه به تجارب آن دوست در مستند قائم مقام و مستند توقیف شده حسینعلی، تأیید وی از مراجعه کنندگان را پذیرفتم و به مصاحبه با این دو نفر تن دادم.

مصاحبه گران مصاحبه را برای مؤسسه ای با عنوان «تاریخ زمانه: بازخوانی تاریخ معاصر ایران» انجام می دادند. ظاهراً این نخستین پروژه ای بود که دست می گرفتند. طبیعی بود که سابقه ای نداشته باشند. با من هفت مصاحبه مفصل (هر کدام حدود دو ساعت) از طریق اسکایپ از تاریخ ۳۱ اردیبهشت تا ۷ مرداد ۱۳۹۹ صورت گرفت. مطابق وعده، متن پیاده شده، فایل صوتی و اخیراً ویدئوی مصاحبه ها در اختیار من قرار گرفت. پرسشها نه طرفدارانه و نه معاندانه بود، می کوشیدند که مورخانه بپرسند. پاسخهای من هم به شیوه کتابها و مقالاتم تحلیل انتقادی بود، نقد منصفانه نظام و آقایان خمینی و منتظری.

در این گونه مباحث کوشیده ام از موضع یک شاگرد علاقه مند فاصله گرفته، حتی الامکان از موضع مورخی بی طرف به قضایا بنگرم. صریح و شفاف تحریفهای رسمی نظام در تاریخ نگاری نیم قرن اخیر را نقد کردم، اما از موضع دفاع صرف و متکلمانه منسوبان و علاقه مندان استاد هم فاصله داشتم. موضعی فیلسوفانه (به دنبال کشف حقیقت، نه در مقام اثبات صحت عملکرد استاد به هر قیمت) داشتم. این شیوه کارهای منتشر شده من است که البته نه خوشایند رویکرد رسمی است، نه مورد رضایت بسیاری از منسوبان و علاقه مندان مرحوم استاد.

بحث دوم. اشکالات «مستند حسین علی ۲»

وقتی که پخش «مستند حسین علی ۲» آغاز شد، خوش بینانه نواقص و اشکالات کار را حمل بر کم تجربگی تولیدکنندگان کردم. در دو قسمتی که از این مستند در شبکه های اجتماعی ام بازنشر کردم کوشیدم اشکالات را به شیوه ایجابی تذکر دهم و آنرا نگاه مورخانه و آزاد به فقیه عالیقدر تلقی می کردم. از قسمت سوم به بعد احساس کردم قضیه چیز دیگری است و به تدریج نتیجه تقویت شد که مستند در مقام روایت همان «سناریوی نظام» از زبان علاقه مندان مرحوم منتظری و جمعی از اصلاح طلبان منتقد ایشان است. انتقادات منتشرشده برخی از مصاحبه شوندهگان از اعضای دفتر و علاقه مندان استاد منتظری را دیدم. با برخی از آنها هم تماس گرفتم. با دو نفری که با من مصاحبه کرده بودند کوشیدم تماس بگیرم. مصاحبه گر اصلی بعد از تماس اولیه، به پرسشهایم پاسخ نداد و ارتباط عملا قطع شد. اکنون ما حاصل نظرم را به شرح زیر به اطلاع عموم می رسانم.

یک. مصاحبه‌ها برای انتشار متن کامل آنها - البته بعد از ویرایش از سوی مصاحبه‌شونده‌ها - صورت گرفت. اما آنچه منتشر شد مستندی است جهت‌دار که با توافق اولیه سازگار نیست. اگر مستند به روایی منصفانه و امانت‌دارانه تدوین شده بود قابل اغماض بود، که به تدریج ماهیت اصلی خود را برملا کرد.

دو. مستند با نام «مستند حسین علی ۲» منتشر شده است، و حاکی از توافق حداقل اولیه سازندگان مستند توقیف شده حسین علی با سازندگان «مستند حسین علی ۲» است، که جای پرسش دارد.

سه. مستند قائم مقام مستند حکومتی شناسنامه دار بود، اما «مستند حسین علی ۲» تا کنون مستندی «بی شناسنامه» است، مشخصات کارگردان، تهیه‌کننده و مؤسسه پشتیبان هنوز معرفی نشده است. بعد از تردید در ماهیت مستند به این اطلاعات به تدریج دسترسی حاصل شد: دو فردی که با من و ظاهراً بقیه مصاحبه کرده‌اند کارمندان مؤسسه «تاریخ زمانه: بازخوانی تاریخ معاصر ایران» بوده‌اند، یکی کارمند دائم و دیگری ظاهراً کارمند موقت (مسئول روابط عمومی مؤسسه زمانه یا مسئول هماهنگی مصاحبه‌های تاریخ شفاهی). مدیرعامل این مؤسسه سعید عبداللهی است، معاون وی سیدکمال هاشمی بالاچاده. این دو نفر به همراهی چند نفر دیگر مؤسسه‌هایی با عناوین زیر به ثبت رسانده‌اند: شرکت مؤسسه زمانه آفرینشهای نوین عصر، مؤسسه غیرتجاری فرهنگی هنری آفرینش‌های نوین زمانه، و مؤسسه داده پردازان امین. دیگر سمتهای سعید عبداللهی عبارتند از: مدیر سابق مرکز تحقیقات و جنگ نرم نهاد رهبری در دانشگاه‌های کشور (حوالی سالهای ۱۳۹۴-۱۳۹۳) و مدیر مرکز مانیتورینگ شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی زبان (حوالی سالهای ۱۳۹۶-۱۳۹۵). نامبرده در انتخابات ریاست جمهوری ابراهیم رئیسی، در تاریخ ۴ خرداد ۱۴۰۰ به عنوان «مدیرعامل مؤسسه چند رسانه‌ای زمانه» درباره تحلیل سناریوی رسانه‌های بیگانه در انتخابات ۱۴۰۰ در مدرسه معصومیه قم سخنرانی کرده است.

این از سخنان نامبرده در سال ۱۳۹۵ است: «اگر ما بخواهیم با هجمه فرهنگی و نبرد رسانه‌ای دشمن مقابله کنیم به جای اینکه در زمین خودی به سبک دشمن بازی کنیم باید در زمین دشمن به سبک اسلامی و به سبک زندگی اسلامی بازی کنیم و محصولات فرهنگی اعم از فیلم و سریال تولید کنیم و تنها در این صورت است که

می توانیم ضمن دعوت به اسلام، سبک زندگی خود را در مقابل دشمن حفظ کنیم.» اطلاعات مذکور با جستجو در اینترنت به دست آمده است. می توان گفت به لحاظ حقوقی سعید عبداللهی مسئول مستند است، و کارگردان و تهیه کننده آن یا خود وی هستند، یا کارگردان و تهیه کننده زیر نظر وی فعالیت می کنند. اکثر مصاحبه شوندگان اگر در زمان مصاحبه از خط و ربط مصاحبه کنندگان و مشی مؤسسه آنها اطلاع داشتند قطعاً حاضر به مصاحبه نمی شدند. دو مصاحبه کننده هم خط و ربط مدیر عامل و مؤسسه متبوع خود را بروز ندادند.

چهار. «مستند حسین علی ۲» با تأیید ضمنی مقامات امنیتی در حال پخش است. به گزارش یکی از مصاحبه شوندگان بعد از پخش قسمت اول وی و یکی از مصاحبه گران به وزارت اطلاعات احضار شدند. تنها مشکل وزارت اطلاعات این بوده که مستند حسین علی ۲ ارتباطی با دفتر فقیه عالیقدر نداشته باشد! واضح است که مقامات امنیتی با سازندگان مستند - که مطمئناً آنها را می شناخته اند - مشکلی نداشته اند، و الا مانع پخش آن می شدند.

پنج. آنچه تا کنون با عنوان «مستند حسین علی ۲» پخش شده «سناریوی نظام» است، که از زبان منسوبان، شاگردان و علاقه مندان استاد منتظری و جمعی از اصلاح طلبان منتقد ایشان تقطیع، تنظیم و پخش شده است. مطمئناً اگر گروه اول از مصاحبه شوندگان می دانستند که مصاحبه های آنها قرار است در چنین سناریویی به کار گرفته شود هرگز مصاحبه نمی کردند. بنابراین مستند انجام شده مبتنی بر «غدر و فریب» است. مستندسازان نهایت کوشش خود را به کار برده اند تا از مرحوم منتظری چهره ای ساده لوح نمایش دهند. در مستند کلمه ای در نقد بنیانگذار جمهوری اسلامی یا رهبر فعلی آن به چشم نمی خورد، اما هر نقدی ولو ضعیف از هر کس علیه آقای منتظری یا دفترش پخش شده است. من شخصا در هر نقد به مرحوم منتظری قبل از آن نقد جدی تری به آقای خمینی و نظام مطرح کرده ام. در آنچه پخش شده از نقدهای من به نظام و رهبران آن هیچ خبری نیست!

شش. مستندسازان کوشیده اند تا مصاحبه شونده‌گان را مقابل هم قرار دهند. در قسمتهای دوم و نهم برخی مصاحبه شونده‌های محترم نظرات مرا با ذکر اسم نقد می کنند، که از ایشان تشکر می کنم. اما مگر مصاحبه ها قبل از پخش در اختیار دیگر افراد قرار می گرفته است؟!

هفت. تفاوت این دو مستند پخش شده (قائم مقام و حسینعلی ۲) در این موارد است: اولاً مستند اول حکومتی شناسنامه دار است، مستند دوم «حکومتی بی شناسنامه» است. ثانیاً مصاحبه شونده‌گان مستند اول اکثراً حکومتی‌ها و چند نفر از منسوبین آقای منتظری هستند. مصاحبه شونده‌گان مستند دوم اکثراً منسوبین و علاقه مندان آقای منتظری و چند نفر از اصلاح طلبان منتقد ایشان هستند. ثالثاً سناریوی هر دو مستند «سناریوی نظام» از مرحوم منتظری است. رابعاً هر دو مستند سرگذشت مرحوم منتظری را منقطع و بریده از زمینه و زمانه روایت کرده اند و بدون نقد نظام و رهبران آن صرفاً به نقد ایشان پرداخته اند. خامساً هر دو مستند بر مبنای «غدر، فریب و تحریف تاریخ» تدوین شده اند. در نهایت این مستند را باید «مستند قائم مقام ۲» دانست.

هشت. علیرغم اشکالات فوق، مستند حسین علی ۲ عاری از نکات مثبت نیست، اما متأسفانه نکات منفی متعدد آن خصوصاً جهت کلی آن بر امتیازاتش سایه می اندازد. من به نوبه خود اعلام می کنم که مصاحبه با چنین افرادی اشتباه بوده است و من فریب خورده ام. نباید به تایید دوستان اتکا می کردم. هرچند آن زمان به دست آوردن این اطلاعات برایم میسر نبود. ویدئوها و فایل‌های صوتی مصاحبه‌های هفت‌گانه بعد از اتمام پخش مستند مذکور به تدریج در قطعات کوتاه تر و به شکل موضوعی در شبکه های اجتماعی اینجانب با رعایت حقوق معنوی مصاحبه گران منتشر خواهد شد، انشاءالله.

بحث سوم. استدراک

در پایان لازم است سه مورد زیر که در تقطیعیهای پخش شده از مصاحبه اینجانب در مستند مذکور اشتباهاتی صورت گرفته است را تصحیح کنم:

۱. خانه های استاد منتظری در قم چه بعد از انقلاب چه قبل از انقلاب (عشقعلی) سرداب داشته است.
  ۲. ایشان در سال ۱۳۶۵ در اعتراض به بازداشت سیدمهدی هاشمی، صرفا ملاقاتهای عمومی خود را به دلیل فشار فراوان خانواده های بازداشت شدگان تعطیل کردند، اما درسشان را تعطیل نکردند. من در آن زمان در درس ایشان حضور نداشتم لذا راوی دست اول محسوب نمی شوم.
  ۳. استاد منتظری به مناسبت درگذشت صادق خلخالی (۵ آذر ۱۳۸۲) پیام تسلیت صادر نکرده است، تنها برای تسلیت به منزل وی رفته و حدود نیم ساعت با مهدی پسر بزرگ خلخالی که همبند ایشان در زندان بوده است گفتگو کرده است. استاد منتظری در تاریخ ۲۴ دی ۱۳۷۲ برای صادق خلخالی گواهی یک صفحه ای اجتهاد و وکالت در تصدی امور حسبه صادر کرده است. (ایام انزوا، جلد دوم خاطرات آیت الله صادق خلخالی، تهران: سایه، ۱۳۸۰، ص ۵۳-۵۱) من این گواهی را با پیام تسلیت اشتباه کرده بودم.
- درباره دو مورد از اعدامهای خلخالی تحقیق کرده ام: یکی اعدامهای وی در تهران در ماههای نخست پس از انقلاب (مقاله [تیشه به ریشه دادگستری](#): تحلیل انتقادی منظر قضائی بنیانگذار، مطالعه موردی عملکرد بهمن ۱۳۵۷ تا آذر ۱۳۵۸، ۱۴ تیر ۱۳۹۷) دیگری اعدامهای تیرماه ۱۳۵۹ وی در شیراز (کتاب الکترونیکی [به نام اسلام هرچه می خواهند می کنند](#)، بازخوانی انتقادات شیخ بهاءالدین محلاتی از انحرافات اساسی جمهوری اسلامی، مجموعه مواجهه جمهوری اسلامی با علمای منتقد، دفتر چهارم، دی ۱۳۹۶) اما در مورد دیگر اعدامهای خلخالی من تحقیق مستقلی نکرده ام، لذا از اینکه مرحوم استاد در مورد اعدامهای خلخالی تذکر داده اند یا نه اطلاعی ندارم. نارضایتی اجمالی ایشان از اعدامهای خلخالی از عبارت زیر قابل استفاده است: «تنها در اوایل انقلاب مرحوم

امام به آقای خلخالی یک حکم قضاوت داده بودند ولی تنها آقای خلخالی که نمی توانست به همه پرونده ها رسیدگی کند، و نحوه کار ایشان هم بی اشکال نبود.» (خاطرات آیت الله العظمی منتظری، ج ۱، ص ۵۱۹) نارضایتی ایشان از اعدام تیمسار ناصر مقدم توسط خلخالی هم در همین کتاب قابل فهم است. (پیشین، ص ۴۱۸)

ضمنا در مورد مسئولیتهای قضایی مرحوم استاد من در منبع زیر به تفصیل تحقیق کرده ام: دوران معاضدت و معاونت: مناسبات خمینی و منتظری (تا شهریور ۱۳۶۵). مجموعه استیضاح خبرگان و رهبران جمهوری اسلامی (۱۳۶۱-۱۳۷۰)، دفتر دوم. ISBN آلمان: نشر اندیشه‌های نو، ۱۴۰۰، مبحث چهارم. مشارکت در اداره کشور، مطلب اول. مدیریت عالی قضایی کشور، ص ۲۶۹-۲۸۵.

بیشک اگر قطعات فوق، خصوصا موارد دوم و سوم را قبل از پخش دیده بودم اصلاح می کردم. در هر حال بابت اشتباهات پیش آمده عذرخواهی می کنم.

۲ مهر ۱۴۰۱

*****

kadivar.com

<https://kadivar.com/19700/>
kadivar.mohsen59@gmail.com

تمام حقوق محفوظ است.
 نقل مطلب به هر صورت تنها با ذکر منبع مجاز است.